

מובא במשנה (צ:): מעשה בו אדם בייש אשה ע"י שגילה את ראשה בשוק, וחייבו אותו ב"ד תשלום בושת. לאחר מכן הוכיח המבייש, שהאשה איננה מקפדת בעצמה ללכת בראש מכוסה ואין זה בושת. ענה ר"ע שהחובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי- פטור, ובכל אופן אחרים שחבלו בו חייבים. ועוד הלכה נוספת, שיש איסור לאדם לקצוץ נטיעותיו ואם קצץ אע"פ שאינו רשאי פטור, ואחרים חייבים.

הגמרא מבררת מה היסוד שממנו אנו למדים שיש איסור לאדם לחבל בעצמו? ומיהו התנא שסובר כך?

ברייתא ראשונה עוסקת בדיני חבלת מוות בעצמו, ולאחר מכן הברייתא הבאה עוסקת בבגדים שיכולים להיקרע ולא לחזור לקדמותם כמו גוף האדם. ובברייתא השלישית מגיעה הגמרא למסקנה שאסור לאדם לחבל בעצמו, וכך לשונה (שם צא:):

אלא האי תנא הוא, דתניא: אמר ר"א הקפר ברבי, מה ת"ל: וכפר עליו מאשר חטא על הנפש? וכי באיזה נפש חטא זה? אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים ק"ו: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה.

כלומר, הנזיר נקרא 'חוטא' שאסר עצמו מן היין, על אחת כמה וכמה שנקרא 'חוטא' אדם החובל בעצמו. התוספות הקשו, מדוע צריך לומר שהחובל בעצמו פטור? שהרי מה הוה אמינא לחייבו? וכך לשונם (ד"ה החובל):

תימה מאי חיוב שייך? ואי פטור ממלקות קאמר, ע"כ הקוצץ נטיעותיו אף על פי שאין רשאי פטור לאו היינו פטור ממלקות דהא חיוב משום קוצץ אילנות טובות ואזהרתיה מואותו לא תכרות כדאיתא בפ' בתרא דמכות (דף בב.)!

ומתרץ התוספות שני תירוצים (שם):

- א. וצריך לדחוק ולומר פטור אף על פי שאין בו צד חיוב שאין חס על גופו אחרים שחבלו בו חייבין ואחרים שקצצו נטיעה חייבין צריך לאוקמה כר"מ דאמר (כתובות דף לב:): לוקה ומשלם דלוקה משום לא תכרות.
- ב. אי נמי בדלא אתרו ביה.

שבאמת אין צד חיוב, אלא הלימוד הוא שאחרים שחבלו בו יהיו חייבים. ותירוצו שני, שמדובר בחיוב מלקות אך פטור, וכן בקוצץ נטיעה פטור ממלקות במקרה שלא התרו בו (וכן ההסבר במשנה שלנו).

אך דבריו קצת קשים, שהרי אומר בעצמו 'וצריך לדחוק' אם כן יש לעיין מה החידוש במקרה שלנו, ומפני מה אמרו חכמים שאסור לאדם לחבל בעצמו, ועם חבל פטור?

מובא בכללים במיטב הארץ, כלל האדם גופו וממונו יסוד שמחדד את חידושה של המשנה שלנו. הר"י מיגאש נשאל על מקרה בו אדם נדר שלא יאכל בשר וישתה יין עד שיעלה לא"י, האם מותר לנדור דבר זה? וכך ענה בשו"ת (סי' קפו):

תשובה: מי שנדר זה עבר על דברי תורה וכל יום שהוא עומד בנדורו הוא עובר וחוטא נפשו והתורה לא התירה לאדם שיצער עצמו ואין הפרש בין מי שמצער נפשו או מי שמצער חברו. ולסיבה זו אין האדם חייב במה שמודה על עצמו במה שהוא חייב מיתה או מלקות כמי שהוא חייב במה שמודה על עצמו ממון וכבר אמרו ז"ל במה שאמר הכתוב בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזו נפש חטא אלא שציער עצמו מן היין ואם נקרא חוטא מי שציער עצמו מהיין בלבד כ"ש שיקרא חוטא מי שהוא מצער עצמו מן היין ומן הבשר.

מבאר הר"י מיגאש שאדם שחובל בעצמו הוא כמו החובל בחבירו, ועוד שזוהי הסיבה שאין אדם חייב במה שמשים עצמו רשע- בשונה בחיובי ממון שפיו כמאה עדים. ולחידוד העניין, מובא בשולחן ערוך הרב כך (חו"מ נזקי גוף ונפש סע' ד):

אסור להכות את חברו, אפילו הוא נותן לו רשות להכותו כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו, ולא לביישו, ולא לצערו בשום צער, אפילו במניעת איזה מאכל או משתה כו'.

לאדם יש רשות על ממונו, אך אין לו רשות על גופו. לכן יש נאמנות לאדם להעיד על ממונו שלו, אך גופו איננו שלו ואין אדם משים עצמו רשע. חידוש המשנה שכמו שלאדם יש איסור לפגוע בגוף חברו, כך אסור לו לפגוע בגופו שלו עצמו. ולכן יש הוה אמינא שיתחייב האדם הפוגע בגופו שלו. אך משום שאין צד שמקבל את הפגיעה, אזי אין חיוב ממוני (וכן המשנה איננה עוסקת בחיוב מלקות כמו שמובא בתוספות).

וכמו שגופו איננו שלו, והוא ניתן לו ברגע לידתו ככלי שבו שוכנת הנשמה. כך יבין וישכיל שגופו של חברו הינו כלי אלוקי שבו שוכנת הנשמה ומתוך כך חייב לשלם לו ברגע חבלתו- או ביוש החבר. כמו שהורה רבי עקיבא שיש לשלם מצד האמת האלוקית ולא מתוך תפיסה יחסית אחרת.